Kansantaloudellinen aikakauskirja *1990:4*

Marginalismin tulo Suomeen*

VISA HEINONEN

Johdanto

Marginalistisella kumouksella tarkoitetaan taloustieteessä 1800-luvun loppuvuosikymmeninä tapahtunutta paradigman muutosta, missä keskeinen asema oli englantilaisen *William Stanley Jevonsin* (1835—1882), itävaltalaisen *Carl Mengerin* (1840—1921) ja ranskalaisen *Léon Walrasin* (1834—1910) töillä. *Craufurd Goodwin* luonnehtii marginalistisen kumouksen erityispiirteitä seuraavasti:

> . . .: ensinnäkin yksilön hyötyfunktion paikan uusi painotus hintateoriassa, ja toiseksi täsmällisen differentiaalilaskennallisen analyysin käyttö inhimillisen käyttäytymisen ja markkinoiden tutkimuksessa. *(Goodwin* 1972, s. 551.)

Robert Fisher (1986, s. 172—180) on lakatosilaisessa[1] tulkinnassaan marginalistisesta kumouksesta nimennyt marginalistisen tutkimusohjelman kovan ytimen tärkeimmiksi elementeiksi 1) yksilön analyysin avainyksikkönä, 2) hyödyn maksimoinnin lain, 3) erottelun raja- ja kokonaishyödyn välillä, 4) alenevan rajahyödyn lain, 5) kilpailun ylivallan ja 6) tasapainomekanismin tehokkuuden.

Mark Blaug (1972) on korostanut sitä, että termi marginalistinen kumous on rationaalinen rekonstruktio: on kysymys pikemmin *prosessista* kuin *tapahtumasta.* Lisäksi marginalistisen kumouksen menestys viime vuosisadan lopulta alkaen liittyy kiinteästi taloustieteilijöiden ammattikunnan vahvistumiseen ja vakiintumiseen sekä virkojen ja oppituolien perustamiseen, sanalla sanoen institutionalisoitumiseen.[2] Taloustieteen institutionalisoituminen johti talousteoreettisen keskustelun erikoistumiseen ja vähensi maallikkojen osallistumista keskusteluun. Talouspolitiikassa voidaan puhua jatkumosta klassisen poliittisen taloustieteen ja marginalismin edustajien näkemyksissä *(Fisher* 1986, s. 81). Marginalistisen kumouksen ja taloustieteen ammatillistumisen välisen suhteen selvittäminen on taloustieteen oppihistorian yksi tehtävä.

Fisher (mts. 205) pohtii kysymystä, johtuiko marginalismin nousu pääasiallisesti taloustieteen sisäisistä vai ulkoisista tekijöistä. Hänen vastauksensa on se, että marginalismin menestys perustui sisäisiin tekijöihin: marginalistisen tutkimusohjelman tieteelliseen vetovoimaan ja kilpailevan vanhan ohjelman taantumiseen. Hänen mukaansa:

> Marginalismin nousu oli kehityskulku taloudellisten ilmiöiden selittämiseksi teoreettisia rakenteita konstruoivan tieteellisen projektin sisällä, ja näin ollen on sopivaa sanoa, että vaikutusvalta oli liitettävissä sisäiseen dialektiikkaan. *(Fisher* 1986, s. 206.)

Fisher (mts. 209—210) tarkastelee myös kansantaloustieteen ammatillistumisen kysymystä. Hän on sitä mieltä, että marginalistisen tutkimusohjelman noususta seurasi ammatillistuminen taloustieteessä.

* Artikkeli perustuu tutkimuksiini *Jukka Pekkarisen* johtamassa Suomen autonomian ajan kansantaloustieteen oppihistorian tutkimusprojektissa. Kiitän *Jukka Pekkarista, Ilkka Patoluotoa, Uskali Mäkeä, Antti Kuusterää, Hannu Soikkasta, Yrjö Kaukiaista* ja *Jorma Sappista* arvokkaista kommenteista sekä Suomen Kulttuurirahastoa rahallisesta tuesta.

[1] *Imre Lakatos* on tieteenfilosofi, jonka tieteellisten tutkimusohjelmien metodologiaa ovat taloustieteeseen soveltaneet mm. *Fisher* 1986, *Weintraub* 1985 ja *Klamer* 1984. Lakatosin metodologiasta ks. *Blaug* 1980, s. 34—40, *Lakatos* 1982, s. 91—196 ja *Caldwell* 1982, s. 85—89.

[2] *Schumpeterin* (1986, s. 756) mukaan 1800-luvun loppupuolella perustettiin lukuisia kansantaloustieteellisiä aikakausjulkaisuja sekä monia tieteellisiä yhdistyksiä kuten *Verein für Sozialpolitik* (1872), *The American Economic Association* (1885) ja *The Royal Economic Society* (1890).

Joka tapauksessa marginalismin johtavat teoreetikot olivat keskieurooppalaisia ja englantilaisia. Melko varhaisessa vaiheessa marginalistinen taloustiede sai myös naapurimaassamme Ruotsissa[3] vaikutusvaltaisiksi edustajikseen *Knut Wicksellin* (1851—1926) ja *Gustav Casselin* (1866—1945). Venäjällä marginalismin kuuluisimmaksi kannattajaksi tuli *Ladislaus von Bortkiewicz* (1868—1931), joka oli koulutukseltaan fyysikko ja matemaatikko. Von Bortkiewicz tuli kuuluisaksi kritiikistään *Marxia* ja *von Böhm-Bawerkia* kohtaan *(Howey* 1972, s. 295—296 ja *Schumpeter* 1986, s. 850—851).

Tarkastelen tässä kirjoituksessa marginalistisen taloustieteen kommentointia Suomessa ennen kansalaissotaa. Talousteoriassa tapahtuva paradigman vaihdos jäi maassamme melko vähälle huomiolle. Sitä kommentoivat muutamissa aikakauskirja-artikkeleissa ja esitelmissä yksittäiset tutkijat. Tarkastelen lyhyesti myös marginalismin varhaisia oppikirjaversioita. Mitään laajaa kiinnostusta ei ulkomailla käyty keskustelu maassamme saanut tuona aikana osakseen. Marginalistisen taloustieteen omaksumisen syitä Suomessa onkin syytä etsiä tieteen ulkoisista tekijöistä. Erityisesti kiinnostavaa on se, miksi marginalismi omaksuttiin Suomessa melko myöhään[4]: oikeastaan vasta 1920—1930-luvulla.

Talousoppineiden yhteisöt Suomessa

Suomessa oli vuosisadan vaihteessa oikeastaan kaksi talousoppineiden[5] yhteisöä: suomenkielisten talousoppineiden vuonna 1884[6] perustama Kansantaloudellinen Yhdistys ja ruotsinkielisten kymmenen vuotta myöhemmin perustama Ekonomiska Samfundet i Finland. Karkeasti ottaen voidaan sanoa, että Kansantaloudellinen Yhdistys koostui lähinnä fennomaniaa kannattavista virkamiehistä, kun taas Ekonomiska Samfundetissa oli myös monia liike-elämän edustajia. Talouspoliittisessa ajattelussa saksalaisen Verein für Sozialpolitikin mallin mukaan perustetussa Kansantaloudellisessa Yhdistyksessä oltiin ainakin jossain määrin valtiointerventionismin kannattajia, kun sen sijaan monet ruotsinkielisistä olivat liberalismin kannalla. Kiinnostava havainto on se, ettei yhdistysten välillä juuri käyty keskustelua (ks. *Heinonen* 1987, s. 87—91 ja 95). Yhdistyksissä pidetyistä esitelmistä ainoastaan pieni osa käsitteli talousteoreettisia aiheita. Tämä päti *Bergholmin* (1988, s. 156) mukaan vielä sotien välisellä ajallakin.

Uskali Mäki (1987, s. 14) on korostanut suomalaisen taloustieteilijöiden yhteisön autoritaarisuutta ja monoliittisyyttä. Vaikka talousoppineiden talouspoliittisissa mielipiteissä olikin eroavuuksia *(Heinonen* mts. 6), Mäen väite pätee varmasti karkeasti ottaen talousteoreettisiin kysymyksiin. Saksalaisen historiallisen koulukunnan vaikutus oli huomattava aina 1920-luvulle asti.[7] Yhtenä syynä tähän oli se, että joitain poikkeuksia lukuunottamatta suomalaisten opintomatkat suuntautuivat Saksaan ja Keski-Eurooppaan. Saksalaisen kulttuurin vaikutus Suomeen oli huomattava ja saksan kieli olikin tärkein vieras-

[3] *Schumpeterin* (1986, s. 850) mukaan nimenomaan marginalismin itävaltalainen versio menestyi aikaisin Skandinaviassa ja Alankomaissa.

[4] *Mark Blaug* (1972, s. 278) on pohtinut syytä sille, miksi marginalistisen taloustieteen läpilyönti yleisesti ottaen myöhästyi. Hän on ehdottanut osaselitykseksi sitä, että *Jevonsin* ja *Walrasin* käyttämä matematiikka oli omiaan vähentämään heidän omaksumiensa ideoiden vetovoimaa alkuaikoina. Fisherin (mts. 209—210) tekemä huomautus, jonka mukaan taloustieteen ammatillinen arvostus kuitenkin viime kädessä kasvoi matemaattisen esitystavan yleistymisen myötä, on huomionarvoinen kumouksen myöhästymistä tarkasteltaessa.

[5] Varsinaisia taloustieteilijöitä sanan nykyaikaisessa merkityksessä Suomessa ei vielä vuosisadan vaihteessa olut. Useimmilla oli juristin koulutus. Taloustiedettä opetettiin pitkään oikeustieteellisessä tiedekunnassa. Itsenäinen kansantaloustieteen professuuri perustettiin Helsingin yliopiston filosofiseen tiedekuntaan vuonna 1906 ja sen ensimmäiseksi haltijaksi tuli *J. H. Vennola* (1872—1938).

[6] *Pekkarinen* (1984, s. 13—15) on kiinnittänyt huomiota Kansantaloudellisen Yhdistyksen perustamisajankohdan kiistanalaisuuteen. Kiinnityn tässä siihen melko yleiseksi muodostuneeseen tulkintaan, jonka mukaan yhdistys sai alkunsa epävirallisessa muodossa *Y. S. Yrjö-Koskisen* aloitteesta laaditusta kiertokirjeestä alkuvuonna 1884.

[7] Uusklassinen taloustieteellinen ajattelu vakiinnutti asemansa Suomessa erityisesti talouspolitiikassa vasta suuren laman aikana 1920- ja 1930-luvun vaihteessa *(Bergholm* 1988, s. 154).

kieli suomalaisille aina 1950-luvulle asti. Ruotsalaisen taloustieteellisen keskustelun seuranta Suomessa väheni 1800-luvun loppupuoliskolla ja jäi lähinnä ruotsinkielisten tehtäväksi *(Heinonen* 1987, s. 82), vaikka keskeiset vaikutteet vielä autonomian ajan alussa tulivat nimenomaan Ruotsista.[8] Venäläistä taloustiedettä ja taloustieteellistä keskustelua maassamme kommentoitiin hyvin vähän: venäläisten vaikutteiden karttaminen lienee ollut tietoista.

On kiinnostavaa huomata, että suomenkieliset talousoppineet olivat niin selvästi saksalaisen historiallisen taloustieteen pauloissa, että marginalistisen taloustieteen seuranta ja kommentointi jäi lähestulkoon täysin muutaman ruotsinkielisen harteille. Myös *Mäen* (mts. 14—15) huomio talousteorian perusteisiin ja metodologisiin kysymyksiin[9] liittyvän keskustelun vähyydestä on mielenkiintoinen. Keski-Euroopassahan käytiin 1800-luvun viime vuosikymmeninä kuuluisaa metodikiistaa, joka sai alkunsa *Carl Mengerin* hyökkäyksestä *Gustav von Schmollerin* (1838—1917) historiallista taloustiedettä vastaan.

Ensimmäiset huomiot

Blaug (1983, s. 314—318) on jakanut marginalistisen kumouksen alkuperän standardiselitykset neljään kategoriaan: i) selitykset, jotka lähtevät liikkeelle autonomisesta teorian sisäisestä kehityksestä taloustieteessä, ii) selitykset, jotka näkevät marginalistisen kumouksen filosofisten virtausten tuotteena, iii) selitykset, jotka vetoavat perustaviin institutionaalisiin muutoksiin taloudessa, ja iv) selitykset, joissa marginalistinen kumous nähdään vastauksena sosialismille ja erityisesti marxismille. Minkään kategorian vastaukset eivät ole toisiaanpoissulkevia eikä Blaug pidä minkään kategorian selityksiä yksin riittävinä. Blaugin listasta puuttuvat ainakin selitykset, joissa marginalismin läpimurto nähdään yhteydessä taloustieteen ammatillistumiseen ja siis taloustieteellisen yhteisön sisällä tapahtuvien muutosten tuloksena.

Koska Suomen tapauksessa oli kysymys muualla kehitettyjen ideoiden maahantuonnista, mikään Blaugin kategorioista ei ole sellaisenaan hyödyllinen marginalismin maahantuonnin tarkastelussa. Vastausta joudutaan etsimään seuraavanlaisiin kysymyksiin: Mitkä tekijät vaikuttivat siihen, että marginalismiin kiinnitettiin niin vähän huomiota Suomessa vuosisadan vaihteessa? Mikä marginalismin versioista — itävaltalainen, englantilainen vai ranskalais-sveitsiläinen — sai eniten huomiota osakseen ja minkä vuoksi? Kuinka merkityksellisinä marginalisteja pidettiin Suomessa? Korostettiinko heidän panostaan teoreettisena murroksena vai nahtiinkö se klassisen poliittisen taloustieteen jatkona?

Marginalistisen kumouksen alkuperä on paikannettavissa Englantiin ja Keski-Eurooppaan. Marginalistisia ideoita oli jo 1860-luvulla esittänyt englantilainen Jevons.[10] Hän julkaisi pääteoksensa *The Theory of Political Economy* vuonna 1871. Menger julkaisi samana vuonna ensimmäisen osan *Grundsätze der Volkswirtschaftslehre* -teoksestaan ja *Walras* vuonna 1874 teoksensa *Éléments d'Économie Politique Pure.* Heidän työnsä on yleisesti katsottu marginalistlsen kumouksen keskeisiksi virstanpylväiksi. Rajahyödyn termi esiintyi ensimmäisen kerran saksankielisessä asussaan *der Grenznutzen* itävaltalaisen *Friedrich von Wieserin* (1851—1926) vuonna 1884 julkaistussa teoksessa *Über den Ursprung und die Hauptgesetze der wirtschaftlichen Werthes (Howey* 1972, s. 295).

Ruotsissa marginalistista rajahyötyteoriaa esitteli suurelle yleisölle professori *Johan Lefflerteoksessa Det Ekonomiska Samhällslivet* vuonna 1894 *(Björkqvist* 1986, s. 609). Tärkeä marginalismin ruotsalainen edustaja oli itävaltalaisesta koulukunnasta paljon vaikutteita saanut Knut Wicksell,[11] joka julkaisi

[8] *Bergholmin* (1988) mukaan vaikutteet tulivat sotien välisenä aikana jälleen pitkälti Ruotsista kuten 1800-luvun alkupuolella oli ollut asian laita.

[9] Kiivas metodologinen keskustelu käytiin Suomessa vasta 1950—1960-luvulla *(Mäki* 1984, s. 117—124).

[10] Marginalismin edeltäjistä *Cournot'sta, von Thünenistä* ja *Gossenista:* ks. *Howey* 1972.

[11] *Schumpeter* (1986, s. 913) pitää Wickselliä itävaltalaisen teorian parhaana muotoilijana.

vuonna 1893 teoksensa *Über Wert, Kapital und Rente nach den neueren nationalökonomischen Theorien* ja 1898 teoksen *Geldzins und Güterpreise*. Schumpeterin (1986, s. 862) »pohjolan Marshalliksi» kutsuma Wicksell piti erityisesti arvossa itävaltalaisen koulukunnan pääoma- ja korkoteoreetikkoa Eugen von Böhm-Bawerkia (1851—1914). Toinen merkittävä ruotsalainen teoreetikko oli Gustav Cassell.[12] Hän oli saanut vaikutteita Walrasilta ja Jevonsilta. Cassel julkaisi vuonna 1903 teoksen *Nature and Necessity of Interest*. Ruotsalaisista marginalismin edustajista on mainittava myös Uppsalan rahateoreetikko *David Davidsson* (1854—1942).

Suomessa ensimmäinen maininta marginalisteista on *Axel Liljenstrandin*[13] (1821—1895) artikkelissa *Reflexioner om den politiska Ekonomins framtid* (Liljenstrand 1878—79), jossa kirjoittaja raportoi Lontoossa vuonna 1876 pidettyjä *Adam Smithin The Wealth of Nations* -teoksen julkaisemisen satavuotismuistojuhlia. Liljenstrandin mukaan W. S. Jevons oli puolustanut taloudellisten lakien universalismia sekä tiukkaa jakoa deduktiivisen ja induktiivisen tutkimuksen välillä. Jevonsin marginalistisia ajatuksia artikkelissa ei käsitellä.

Varsinainen jevonsilaisen taloustieteen esittely aikakausjulkaisujen yleisölle[14] sai odottaa vuoteen 1890 asti, jolloin ruotsalainen kansantaloustieteilijä Gustaf Steffen (1864—1929) julkaisi *Finsk Tidskrift* -lehdessä artikkelin *Den nya riktningen inom Englands nationalekonomi*. Artikkelin alussa Steffen nimeää monia uuden kansantaloustieteellisen suunnan edustajia Englannissa ja mainitsee myös marginalismin edeltäjistä saksalaisen Gossenin ja ranskalaisen Cournot'n. Hänen mukaansa »Jevonistien» päähuomio on kulutuksen teoriassa, jota he pitävät talousteorian lähtökohtana. Vanhan ja uuden englantilaisen taloustieteen koulukunnan ero on arvoteoriassa: Jevonistit eivät hyväksy vanhan koulukunnan työnarvoteoriaa (Steffen 1890, s. 5). Steffen kiteyttää jevonsilaisen arvoteorian seuraavasti:

> Kutsukaamme nyt kuten Jevons tekee tätä tavaran alinta subjektiivista käyttöarvoa tai alinta subjektiivista arvoa, jolla on merkitystä markkinoilla, lyhyesti tavaran »rajahyödyksi», niin saamme seuraavan kaavan Jevonsin arvoteorialle:
> *Vaihtoarvo on rajahyöty, ja sen suuruus määräytyy tavaran määrän mukaan.* (*Steffen* 1890, s. 12, kurs. G. S.)

Steffen tarkastelee myös kysymystä, missä määrin tavaran vaihtoarvo riippuu sen määrästä markkinoilla ompelukonemarkkinoita koskevan esimerkin valossa. Hän toteaa, että tavaroiden vaihtoarvon ja tuotantokustannusten yhtäsuuruus pätee ainoastaan teollisuustavaroihin ja ainoastaan täysin vapaan kilpailun vallitessa. Steffen korostaa jevonsilaisittain hyödykkeiden subjektiivisten käyttöarvojen yhtäsuuruuden universaalista luonnetta:

> Vaihtoarvo on ainoastaan meidän yhteiskunnallisille olosuhteillemme ominainen olomuoto sille *kaikkea* inhimillistä taloutta luonnehtivalle ilmiölle, että *hyödykkeiden subjektiivisten käyttöarvojen välillä vallitsee ekvivalenssi.* (Mts. 17, kurs. *G. S.)*

Steffen siis asettaa uuden arvoteorian uuden englantilaisen talousteorian keskeiseksi kohdaksi. Hänen esityksestään on tunnistettavissa Fisherin mainitsemat marginalistisen tutkimusohjelman elementit, vaikkei välttämättä kovinkaan eksplisiittisessä ja sofistikoidussa muodossa. Näin ollen ruotsalainen professo-

---

[12] Casselin kansainvälinen maine perustui hänen panokseensa rahapolitiikasta käydyssä keskustelussa ensimmäisen maailmansodan aikana ja jälkeen. Casselin merkitys kasvoi hänen julkaistuaan vaikutusvaltaisen teoksensa *Theoretische Sozialökonomie* vuonna 1918 *(Schumpeter* 1986, s. 862).

[13] Axel Liljenstrand nimitettiin vuonna 1857 taloudellisen oikeuden ja kansantalouden professoriksi Helsingin yliopiston oikeustieteelliseen tiedekuntaan. Hän erosi virasta vuonna 1877. Liljenstrand oli talouspoliittisilta näkemyksiltään lähellä liberalismia, mutta hänen ajattelussaan on havaittavissa myös juonteita, jotka viittaavat saksalaisen historiallisen koulun suuntaan. (Ks. *Heinonen* 1987, s. 61—63 ja 148—149.)

[14] Yleisö koostui pääosin oppineista ja virkamiehistä. Kielipoliittiset kiistat saattoivat vähentää suomenkielisen oppineiston kiinnostusta ruotsinkielisiin lehtiin ja päinvastoin.

ri toi ensimmäisenä marginalismin suomalaiseen julkisuuteen.

Marginalismin suomalainen tulkitsija: Karl Willgren

Itävaltalaisen marginalismin[15] teki Suomessa tunnetuksi ensimmäisenä oikeustieteen tohtori *Karl Salomon Willgren*[16] (1865—1930) vuonna 1893 Finsk Tidskrift -lehdessä julkaistussa artikkelissaan *En ny nationalekonomisk skola.* Willgrenin mukaan itävaltalaisen koulukunnan tärkeimmät edustajat ovat Wienin yliopiston professorit Carl Menger, Eugen von Böhm-Bawerk ja *Eugen von Philippovich,* Prahan yliopiston professorit *Friedrich von Wieser* ja *Emil Sax* sekä Itävallan kauppaministeriön tilasto-osaston johtaja *Victor Mataja (Willgren* 1893, s. 325—326). Hän käy artikkelissa lävitse kansantaloustieteen historiaa ja mainitsee Mengerin ja Schmollerin käymän metodikiistan sekä Mengerin esittämän kansantaloustieteen sisäisen jaottelun.[17]

Willgrenin (mts. 333) mukaan itävaltalaisella koulukunnalla on yleinen pyrkimys etsiä ihmisten taloudellisten toimien psykologisia motiiveja. Itävaltalaisten systeemissä painopiste on arvoteoriassa, jonka mukaan hyödykkeiden arvo riippuu tarpeista, joita niiden avulla pyritään tyydyttämään. Itävaltalaisten teorioinnin punaisena lankana on von Wieserin nimeämä rajahyödyn teoria: tavaroiden arvon lähde on niiden rajahyödyssä, joka paljastuu kulutuksen tarkastelussa. Klassisen poliittisen taloustieteen edustajat olivat laiminlyöneet kulutuksen kiinnittäessään huomionsa tuotantokustannuksiin arvon lähteenä (mts. 336—337).

Työväenkysymyksiä tarkastellessaan Willgren toteaa:

> *Laisser-faire, laisser-passer* ei ole itävaltalaisen koulun ratkaisu; päinvastoin sen puolestapuhujat näyttävät olevan hyvin myötämielisiä ajanmukaisia yhteiskunnallisia uudistuksia kohtaan. *(Willgren* 1893, s. 338.)

Itävaltalainen koulukunta oli siis Willgrenin mukaan lähellä kateederisosialisteja[18] talouspoliittisissa mielipiteissään. Valtion roolin minimointi olisikin ehkä ollut vastoin monien itävaltalaisen koulukunnan edustajien etua, sillä olivathan he virkamiehiä ja jotkut heistä jopa hallinnon palveluksessa (von Böhm-Bawerk ja Mataja).

Willgrenin *(mts.* 330) mukaan itävaltalaiset tavoittelevat seuraavia seikkoja:

- kansantaloustieteen uudistaminen,
- yhteiskunnallisen elämän tosiasioiden tarkka havainnointi ja kuvaus,
- teorioille lujempi perusta kuin mitä klassisen poliittisen taloustieteen edustajien teorioilla oli ollut ja
- teorioille vahvemmat psykologiset perusteet.

---

[15] Björkqvist (1986, s. 598—599) tekee sen mielenkiintoisen huomautuksen, että *Josef Verner Tallqvist,* joka opiskeli Berliinissä vuosina 1886—1887, oli perehtynyt Carl Mengerin teoreettisiin kantoihin. Tallqvistin Menger-harrastus käy ilmi Åbo Akademin kirjastossa säilytettävistä muistiinpanoista. Hän ei kuitenkaan julkaissut mitään Mengeriä koskevaa materiaalia, ja hänen innostuksensa itävaltalaisuuteen ilmeisesti laimeni sittemmin. Tallqvist väitteli tilastotieteestä ja toimi Helsingin yliopiston historiallis-kielitieteellisessä tiedekunnassa tilastotieteen ja kansantaloustieteen dosenttina ja myöhemmin kansantaloustieteen professorina. Hän vaikutti ahkerasti myös Ekonomiska Samfundetissa.

[16] Willgren valmistui oikeustieteen tohtoriksi vuonna 1892. Kiinnostuksen rajahyötyteoriaan hän sai ilmeisesti opintomatkoillaan 1890 Tukholmassa ja Uppsalassa ja 1891 Kööpenhaminassa ja Berliinissä. Vuosina 1905—1909 Willgren hoiti taloudellisen oikeuden ja kansantaloustieteen professuuria oikeustieteellisessä tiedekunnassa. Häntä on pidettävä merkittävimpänä ja oikeastaan ainoana marginalistisen taloustieteen tuntijana Suomessa ennen kansalaissotaa.

[17] Menger jakaa kansantaloustieteen seuraaviin tieteenalaryhmiin: 1) historialliset tieteet (historia ja tilastotiede), 2) teoreettinen kansantaloustiede, joka tarkastelee taloudellisten ilmiöiden yleisiä piirteitä, ja 3) käytännöllinen kansantaloustiede (talouspolitiikka ja finanssitiede). *(Willgren 1893,* s. 332.)

[18] Kateederisosialisteiksi kutsuttiin uuden saksalaisen historiallisen koulukunnan edustajia. He perustivat Gustav von Schmollerin johdolla *Verein für Sozialpolitik*-seuran Eisenachin kokouksessa vuonna 1872. Seura perustettiin reaktiona saksalaista vapaakauppakoulukuntaa vastaan. Kateederisosialistit kannattivat sosiaalireformeja työväestön aseman parantamiseksi. He olivat huolestuneita sosialismin kannatuksen kasvusta työläisten keskuudessa.

Radikaalista ohjelmastaan huolimatta itävaltalaiset eivät Willgrenin mielestä ole kuitenkaan tuottaneet kumousta taloustieteessä, vaan he ovat tuoneet lisäyksen taloustieteen oppirakennelmaan, jonka kulmakivet asettivat fysiokraatit ja Adam Smith *(mts.* 341). Willgren ei siis katso klassisen poliittisen taloustieteen ja marginalismin itävaltalaisen version välillä olevan katkosta, vaan hän korostaa tieteenhistoriallista jatkuvuutta.

Willgren oli kiinnostunut ruotsalaisen marginalistfn Knut Wicksellin itävaltalaisvaikutteisista ideoista. Hän julkaisi 1890-luvulla Finsk Tidskrift -lehdessä kaksi arvostelua Wicksellin teoksista *(Willgren* 1895 ja 1897).

Ensimmäinen arvostelu koskee Wicksellin vuonna 1893 julkaisemaa teosta *Über Wert, Kapital und Rente.* Wicksell pyrki teoksessaan walrasilaisen tasapainosysteemin ja itävaltalaisen rajahyöty — ja korkoteorian synteesiin *(Björkqvist* 1986, s. 605). *Willgrenin* (1895, s. 158) mukaan Knut Wicksell on kehittänyt eteenpäin Eugen von Böhm-Bawerkin ideoita ja tuonut näin aktiivisen panoksen talousteorian perustan vahvistamiseen. Wicksell erottuu itävaltalaisista siinä, että hän käyttää matemaattista esitystapaa. Willgren *(mts.* 163—164) toteaa kuitenkin, että itävaltalaisten ajattelutapa on täysin matemaattinen, ja viittaa *John Neville Keynesin* teokseen *The Scope and Method of Political Economy.*[19] Willgren ei itse käytä matemaattista esitystapaa. Hän kirjoittaa tosin sen käytöstä hyväksyvään sävyyn:

> Matemaattinen merkkikieli tekee mahdolliseksi sen, että voidaan helposti seurata kansantaloustieteen teoriassa usein esiintyvää monimutkaisen laatuista ajatuksen juoksua... Sitäpaitsi tämä merkkikieli tarjoaa, kuten Wicksell osoittaa, sen edun, että väärät johtopäätökset ja epäjohdonmukaisuudet, joita muuten olisi vaikea huomata, käyvät usein ilmi, kun taloustieteelliset ajatukset puetaan matemaattiseen asuun. (Willgren 1895, s. 164.)

[19] Keynesin teos oli aikansa keskeinen metodologinen kannanotto, joka ilmestyi vuonna 1891 ja liittyi mannermaalla käytyyn *Methodenstreitiin.* (Ks. *Blaug* 1980, s. 81—86.)

Arvostelun lopussa Willgren puuttuu käytännön ja teorian väliseen eroon, joka hänen mielestään taloudellisten kysymysten alueella on suuri. Hänen mielestään toisaalta käytännön miesten ennakkoluulo teoriaa kohtaan on motivoimatonta, ja toisaalta teoreetikkojen tulisi muotoilla teoriansa ymmärrettävällä tavalla ja soveltaa teorioitaan käytännön taloudellisiin ongelmiin. Wicksell onkin luvannut teoksensa esipuheessa soveltaa teorioitaan kaytäntöön.

Wicksell täytti *Über Wert, Kapital und Rente* -teoksensa esipuheessa tekemänsä teorian sovellutuslupauksen pian. Hän julkaisi vuonna 1896 teoksen *Finanztheoretische Untersuchungen nebst Darstellung und Kritik des Steuerwesens Schwedens,* josta Karl Willgren julkaisi arvostelun *Finsk Tidskrift* -lehdessä vuonna 1897. Wicksell näkee Saksan sosiaalipoliittista suuntausta edustavan *Adolph Wagnerin* tavoin verotuksella olevan perinteisen valtion toimien rahoittamiseen liittyvän tehtävän lisäksi myös tulonjakotehtävän *(Willgren* 1897, s. 358).

Willgren selvittää Wicksellin verotusta koskevien näkemysten taustaksi aikaisemmin vallinneita verotusperiaatteita. Ns. intressiperiaatteen mukaan verotuksen perustana tulisi olla valtiolta saatu hyöty tai tulo. Toisen periaatteen mukaan verotuksen tulisi perustua verotettavan veronmaksukykyyn. Wicksellin uusi finanssiperiaate on hänen itsensä mukaan pikemmin metodi oikeudenmukaisuuden takaamiseksi verotusasioissa sekä vanhan intressiperiaatteen kehitelmä *(mts.* 360). Verotuksen tulee perustua niiden yhteiskuntaryhmien yksimieliseen päätökseen, joiden intressit liittyvät verovaroilla hoidettaviin valtion menoihin.

Willgren pohtii eri intressiryhmien saaman hyödyn mittaamiseen liittyviä ongelmia. Wicksell on esityksessään suosittanut valtion budjetin jakamista osiin siten, että jokaiselle menolle tai menoryhmälle osoitetaan jokin tietty tulo-osuus. Willgren huomauttaa, että kyseinen järjestely aiheuttaa budjetin monimutkaistumisen, ja havainnollistaa väitettään Suomen valtion budjettiin liittyvällä esimerkillä.

Wicksell esittelee ja kritisoi teoksessaan Ruotsin verotusjärjestelmää. Myös Willgren katsoo arvostelussaan (mts. 366), että »sen jälkeen kun tämä tiede (finanssitiede, *V. H.)* on edistynyt niin suuresti kuin viime aikoina», on myös verotusjärjestelmää voitava uudistaa. Tämä on tulkittavissa viittaukseksi marginalistisiin sovellutuksiin finanssiteoriassa, vaikkei asia olekaan varmuudella osoitettavissa, koska Willgren ei viittaa yksittäisiin tutkijoihin eikä täsmennä väitettään. Pysyvänä tuloksena Wicksellin tutkimuksista on Willgrenin mukaan se, että intressiperiaatteelle tulisi antaa suurempi merkitys finanssiteorioissa kuin mitä viime vuosikymmeninä on tehty. Wicksell on myös osoittanut poliittisten instituutioiden ja verotuksen välisen läheisen yhteyden *(mts. 368).* Willgren peräänkuuluttaa teorian ja käytännön lähentymistä finanssitieteessä Wicksellin osoittaman esimerkin mukaisesti.

Itavaltalaisen pääomateorian vaikutus Suomessa

Yllättävän paljon huomiota sai vuosisadan vaihteessa ja sen jälkeen Eugen von Böhm-Bawerkin talousteoria. Yhdessä esitelmässä *(Groundström*[20] 1904 III:3) ja kahdessa aikakauskirja-artikkelissa *(Willgren* 1914 ja *Nevanlinna* 1914) esiteltiin von Böhm-Bawerkin keskeisiä ideoita suomalaiselle yleisölle. Mikä on syynä erityiseen kiinnostukseen von Böhm-Bawerkia kohtaan? Yksi ilmeinen syy on mainittu saksankielisen kulttuuripiirin vaikutus Suomeen ja ulkomaille tehtyjen opintomatkojen suuntautuminen juuri Saksaan ja Itävaltaan. Toiseksi voidaan ajatella, että käytäntöä painottaneet sosiaalipoliittisesti suuntautuneet suomalaiset taloustieteilijät pitivät arvossa kolme kertaa Itävallan rahaministerinä toimineen von Böhm-Bawerkin käytännön kokemusta talousasioissa. Kolmanneksi Nevanlinna[21] (1914, s. 274) on todennut, että »hän (von Böhm-Bawerk, V. H.) on antanut suhteellisesti käsitettävimmän muodon rajahyötyopille». Juristin tai historioitsijan koulutuksen saaneet talousoppineet arvostivat varmasti teorioiden maallikoillekin avautuvaa muotoa. Neljänneksi Nevanlinnan ja Willgrenin artikkelit ovat von Böhm-Bawerkin kuoleman johdosta kirjoitettuja muistokirjoituksia.

Pääoma- ja korkoteoria olivat von Böhm-Bawerkin erityisiä tutkimusalueita. Metodisissa kysymyksissä hän oli lähellä Mengeriä: »Abstraktis-deduktiivisen» analyysin kannalla. Arvoteoriassa hän oli rajahyötyteorian innokkaimpia puolestapuhujia. *(Nevanlinna mts.* 264—265 ja 274 sekä *Willgren* 1914, s. 198—199.) Willgrenin *(mts.* 203) mukaan von Böhm-Bawerk myönsi yhdessä *Zeitschrift für Volkswirtschaft, Socialpolitik und Verwaltung* -lehden artikkelissaan tuotantokustannusten osuuden tavaran arvon määräytymiselle mutta piti niitä arvon »välillisenä syynä» *(von Böhm-Bawerk* 1909, s. 299). Rajahyötyteoriaa on kritisoitu. Ensinnäkin yksin rajahyöty ei voi kriitikoiden mukaan määrätä tavaran arvoa, sillä tuotantokustannukset asettavat rajan laskevalle rajahyödylle. Toiseksi rajahyötyyn perustuva arvolaki soveltuu ainoastaan korvattavissaoleviin tavaroihin: sillä ei voida selittää ainutlaatuisten esineiden arvoa. Willgren toteaa:

> Harvinaisille esineille on ominaista se, että jokaisen lisäkappaleen hyöty *kasvaa* — päinvastoin kuin mitä rajahyötyteoria opettaa — kunnes vaadittava määrä täyttyy. *(Willgren* 1914, s. 205, kurs. K. W.)

Willgren itse asettuu maltillisesti kriitikoiden kannelle suhteessa rajahyötyteoriaan. Hän toteaa edelleen:

> Kaikkein vähiten voidaan viimeksimainitun (von Böhm-Bawerkin, V. H.) auktoriteettiin vedota sen väitteen tueksi, että modernin kansantaloustieteen tulisi yleisesti ottaen viehättyä jatkuvasti siitä näkökul-

[20] *Oskar Groundström* oli koulutukseltaan tilastotieteilijä. Hän esitelmöi ajoittain *Ekonomiska Samfundetissa.*

[21] *Ernst Nevanlinna* (1873—1932) oli suomentanut Neovius-nimensä vuonna 1906. Hän oli koulutukseltaan historioitsija, mutta kiinnostui taloustieteestä, ja hänet nimitettiin vuonna 1924 finanssiopin professoriksi Helsingin yliopistoon. Nevanlinna toimi vuonna 1905 Kansantaloudellisen Yhdistyksen puheenjohtajana.

masta, josta yksipuoliset rajahyötyteoreetikot ovat esittäneet arvolait. *(Mts.* 205.)

Nevanlinnan yleiskanta von Böhm-Bawerkiin on pikemmin ihaileva kuin kriittinen. Hän (1914, s. 268) viittaa kyllä Wicksellin ja Marshallin von Böhm-Bawerkin pääteoksesta Kapital und Kapitalzins esittämiin kriittisiin huomautuksiin. Sekä Nevanlinna että Willgren kiinnittävät erityisesti huomiota von Böhm-Bawerkin korko- ja pääomateoriaan. Nevanlinna *(mts.* 269) viittaa von Böhm-Bawerkin ja saksalaisen historiallisen koulun yhteiseen lähtökohtaan *J. B. Sayn* kritiikkiin. Von Böhm-Bawerk tekee tiukan eron tuotantopääoman ja korkotulon lähteenä toimivan pääoman käsitteen välillä. Edellistä hän kutsuu Wagnerin ja *Rodbertuksen* tavoin »sosialiseksi» ja jälkimmäistä »privaattikapitaliksi». Hän kiistää klassisen poliittisen taloustieteen näkemyksen pääomasta luonnonvoimiin ja työhön rinnastettavissaolevana tuotannontekijänä ja korostaa sen luonnetta välituotteena.

Von Böhm-Bawerk on tuotantoteoriassaan korostanut tuotantoperiodin pidennyksen merkitystä. Kapitalistisessa tuotannossa »tuotannon kiertotiet tekevät mahdolliseksi suuremman ja laadukkaamman tuotoksen, kuin mikä olisi tuotettavissa ilman pääomaa, mutta tuotantoon kuluva aika on väistämättä pitempi. Saksalainen taloustieteilijä *Wilhelm Lexis* (1837—1914) on esittänyt teesin tuotantoperiodin lyhenemisestä modernien tuotantovälineiden avulla. Teesi on antanut aihetta mm. von Böhm-Bawerkin kritiikkiin. Hän on katsonut, että Lexis sekoittaa keskenään työajan ja tuotantoajan käsitteet. Ensimmäisessä on kysymys siitä, kuinka monta työtuntia tai -päivää tuotanto vaatii eli työkustannuksista, ja toisessa siitä, sisältyykö työaikaan myös odotusvaiheita, jolloin on kysymys keskimääräisestä tuotantoperiodista. Myös Wicksell on esittänyt samankaltaisen huomautuksen Lexisille. *(Groundström* 1904 III:3, s. 33 ja 38—40.)

Ajan käsitteeseen liittyy niin ikään von Böhm-Bawerkin korkoteoria.[22] Hänen mukaansa nimittäin sekä psykologisista että teknisistä syistä nykyisille hyödykkeille annetaan yleensä suurempi arvo kuin tuleville. Nykyarvon ja tulevaisuuden arvon erotusta von Böhm-Bawerk kutsuu *agioksi,* joka on juuri pääomankorko *(Willgren* 1914, s. 212). Arvoteoriassa von Böhm-Bawerk on Mengerin rajahyötyteorian linjoilla kuten Nevanlinna (1914, s. 274) huomauttaa.

Willgrenin tulonjakoteoria

Karl Willgren oli poikkeuksellisen hyvin perillä taloustieteen teorian kehityksestä kuluvan vuosisadan alkuvuosikymmeninä. Siitä ovat osoituksena hänen vuonna 1916 *Ekonomiska Samfundets tidskriftissä* julkaisemansa *Björkqvistin* (1986, s. 614) sanoin »suomalaisiin olosuhteisiin nähden huomionarvoiset» artikkelit *»Den nationalekonomiska fördelningens grundprinciper» (Willgren* 1916a) sekä *»Till frågan om nationalinkomstens fördelning» (Willgren* 1916b). Willgren asettuu artikkeleissaan tulonjakoteoriasta välittävälle kannalle suhteessa toisaalta venäläiseen *Mihail Tugan-Baranovskiin*[23] ja saksalaiseen *Stolzmanniin* sekä toisaalta rajahyötyteoreetikoihin. Artikkelit sisältävät runsaasti viittauksia johtavien marginalistien teoksiin: itävaltalaisten lisäksi myös Walrasin, Marshallin sekä *J. B. Clarkin ja Frank Taussigin*[24] teoksiin.

---

[22] *Nevanlinna* (1914, s. 271—273) mainitsee von Böhm-Bawerkin korkoteoreettisista edeltäjistä paitsi Jevonsin niin myös skotlantilais-kanadalaisen *John Raen* (1796—1872). *Goodwin* (1972, s. 556—557) pitää teoreetikko Raen panosta marginalismin etevänä edeltäjäna merkittävänä.

[23] Mihail Tugan-Baranovski (1865—1919) oli Schumpeterin (1986, s. 1126) mukaan aikansa huomattavin venäläinen taloustieteilijä. Tugan-Baranovski teki paljon empiiristä historiallista työtä mutta oli myös teoreetikko. Hän oli saanut Marxilta huomattavasti vaikutteita. Tugan-Baranovskin tärkeimpiä teoksia ovat venäläisen teollisuuskapitalismin historia (ensimmäinen venäjänkielinen painos ilmestyi vuonna 1898), *Theoretische Grundlagen des Marxismus* (1905) sekä *Soziale Theorie der Verteilung* (1913).

[24] Clark (1847—1938) ja Taussig (1859—1940) olivat yhdysvaltalaisia kansantaloustieteilijöitä. Harwardin professori Taussig erikoistui ulkomaankauppakysymyksiin mutta hänen taustansa oli Ricardon ja von Böhm-Bawer-

Kansantulon jako on *Willgrenin* (1916a, s. 152) mukaan »eri yhteiskuntaryhmien välisen etutaistelun monimutkainen tulos». Hän korostaa puhtaan taloudellisen vaihdannan ja tulonjaon välistä eroa: vaihdannassa kohtaavat tasavertaiset yksilöt, mutta tulonjaossa on kysymys eri yhteiskuntaluokkiin kuuluvista toimijoista. Vaikka tuotannontekijöiden jakoosuuksien voidaan jossain määrin katsoa riippuvan hinnanmuodostuksesta, ei hinnanmuodostuksen ongelmia voida tarkastella täysin analogisina tulonjakoteorian ongelmille. Valtion tulonjakopolitiikka vähentää hinnanmuodostuksen merkitystä tulonjakokysymyksille. Willgren *(mts.* 154) lieventää kuitenkin tätä yllättävän radikaalia kantaansa toteamalla, että »ero tuotannon ja distribuution lakien välillä ei kuitenkaan ole missään tapauksessa muu kuin aste-ero».

Willgren mainitsee J. B. Clarkin, joka on itävaltalaisen koulukunnan edustajien tapaan esittänyt, että tulonjaon ongelma voidaan ratkaista selvittämällä kullekin tuotantoon osallistuvalle kuuluva osuus tuotoksesta »imputaation» avulla. Willgren *(mts.* 156) tiivistää: »Tuotannon tulos osoitetaan (imputoidaan) jokaiselle tuotannontekijälle samassa suhteessa kuin ne ovat osallistuneet tuotantoon». Willgren mainitsee erityisesti *von Wieserin* kyseisen »imputaatioteorian» kannattajaksi ja tuo esiin myös Wicksellin ja Casselin von Wieseriä kohtaan esittämän kritiikin. Wicksell on huomauttanut, ettei von Wieserin ajatuksessa ole mitään uutta vaan tämä on toistanut vain itsestäänselvyyden: vapaan kilpailun vallitessa täytyy yhden ja saman tuotannontekijän saaman korvauksen olla suurinpiirtein sama eri liiketoimien ollessa kyseessä. Cassel on myös huomauttanut, että von Wieserin tulonjako-ongelmalle esittämä »itsestäänselvä» ratkaisu ei tosiasiassa valaise ongelmaa. Hän on kritisoinut myös von Wieserin lähtökohtaa: oletusta »imputaation» luonnonlainomaisuudesta.

kin taloustieteessä. Clark oli ehkä tunnetuin amerikkalainen marginalisti. Hänen tärkeimpiä teoksiaan on vuonna 1899 ilmestynyt *Distribution of Wealth. (Schumpeter* 1986, s. 868—871.)

Willgren marssittaa esiin von Wieserin saaman kritiikin keskeisiä kohtia runsaasti. Hän toteaa, että »imputaatioteorian» postuloima tuotannontekijöiden ja tuotteiden välinen harmonia on kuvitelmaa ja että tuotoksesta ei voida erottaa jotain tiettyä osaa, joka voitaisiin osoittaa yksittäisen tuotannontekijän itsenäisen vaikutuksen tulokseksi (Willgren 1916a, s. 161). Von Böhm-Bawerkin »imputaatioteorian» päävirheeksi Willgren (mts. 166) katsoo sen, että teoriassa aliarvioidaan luonnonvoimien vaikutus tuotokseen. »Imputaatioteorioiden» mielenkiinto on lähinnä tuotannon ja jakautumisen välisen yhteyden korostamisessa.

Willgren tarkastelee rajatuottavuutta tulonjakonormina. Hän (mts. 173) toteaa:

> Siten voidaan teoreettisesti ottaen väittää, että *viimeksi palkatun työläisen tuotannonlisäys* on määräävä yleisesti sekä työpalkkojen nousuja että laskuja.

Hänen mukaansa on kysymys eräänlaisesta vaihdosta: nimittäin työsuorituksen ja sitä vastaavan työpalkan vaihdosta. Työn rajatuottavuus määrää palkan, mikä on analoginen tapaus hyödykemarkkinoiden rajahyödyn ja hinnan vastaavuuteen nähden. Myös maankorko määräytyy rajatuottavuuden mukaan, toteaa *Willgren (mts.* 175) ja viittaa Wicksellin teokseen *Föreläsningar i nationalekonomi* I.

Tulonjaon ongelma ei kuitenkaan ole ratkennut. Erilaisten marginalististen tulkintojen kritiikin tarkastelun jälkeen Willgren esittää oman panoksensa tulonjakoteoreettisiin kysymyksiin artikkelissa *»Till frågan om nationalinkomstens fördelning» (Willgren* 1916b). Hän toteaa oman ratkaisuyrityksensä oppihistoriallisen yhteyden Mihail Tugan-Baranovskin teoksessa *Soziale Theorie der Verteilung* esittämään tulonjakoteoriaan. Willgren paljastaa siis Suomessa yllättävän harvinaisen venäläisvaikutuksen omalla kohdallaan. Vaikka Willgren ei hyväksy kaikkia Tugan-Baranovskin pääteesejä,[25] hän katsoo Tugan-Ba-

[25] Tugan-Baranovski korosti pääoman ja työvoiman välisen tulonjaon liittymistä kiinteästi valtasuhteisiin, maankoron riippumattomuutta valtatekijöistä tulonja-

ranovskin tavoin, että tulonjakoteoria on itsenäinen hintateoriasta riippumaton oppi *(Willgren* 1916b, s. 349).

»Klassisen» ja »sosialistisen koulukunnan» abstraktin kysymyksenasettelun vastapainoksi tarvitaan Willgrenin mielestä historiallista näkökulmaa. Hän toteaa, että »on merkittävä taloudellis-historiallinen tosiasia, että työpalkat sekä pääoman- ja maankorot määräytyvät enemmän tai vähemmän lain ja tottumuksen mukaan pitkälti sen jälkeen kun tuotteiden hinnat ovat yleisesti määräytyneet vapaan kilpailun kautta markkinoilla» *(Willgren* 1916b, s. 374). Mainitussa kohdassa Willgren viittaa *Sidgwickin*[26] teokseen *The Principles of Political Economy.* Kun yhteiskunnallisten tekijöiden ja instituutioiden vaikutusta ei oteta lukuun, voidaan kaikkien tuotannontekijöiden vaikutusta tuotannossa tarkastella palveluina, joiden hinnat määräytyvät kysynnän ja tarjonnan lain mukaan. Myös tuotteiden hinnat määräytyvät lain mukaan, mutta tuotteen arvon ja jokaisen tuotannontekijän tuotantopanoksen välillä ei Willgrenin *(mts.* 375) mukaan voida puhua suorasta proportionaalisuudesta.

Kansantaloudellinen tulonjako näyttäytyy systeeminä, joka pyrkii tasapainoon erilaisten kysyntään ja tarjontaan vaikuttavien voimien välillä. Willgren (mts. 376) korostaa Stolzmanniin vedoten sitä, että tulonjaon pitää tapahtua »yhteiskunnallisorgaanisen tarkoituksenmukaisuuden» perustalla. Siten omaisuustulon on palveltava pääomanmuodostusta. Hänen mukaansa korko voidaan tavallaan rinnastaa työläisten työpalkkaan: se on kapitalistien ja maanomistajien palkka heidän yhteiskunnallistaloudellisesta toiminnastaan. Willgren katsoo, että vallitseva tulonjako perustuu saavutettuun yhteiskunnalliseen tilaan ja on olennaisesti muutettavissa vain, mikäli osuustoiminnallinen tuotanto voittaa alaa puhtaasti kapitalistiselta tuotannolta.

Kovin omaperäisiä ajatuksia Willgren ei siis esitä. Hän nojautuu pääasiassa ulkomaisiin auktoriteetteihin eikä perusta esitystään varsinaisesti marginaalianalyysiin.

Oppikirjaversiot

Kansantaloustieteen oppikirjoilla on luonnollisesti oma merkityksensä taloustieteellisten ideoiden omaksumisessa, vaikka ne ovat jäljessä teoreettisen kehityksen eturintamasta. Erityisesti Suomen kaltaisessa teoreettisessa periferiassa talousteorian uusimpien innovaatioiden välittyminen taloustieteilijöiden koulutukseen on ollut hidasta. Kun itsenäinen taloustieteen professuuri perustettiin vasta vuosisadan vaihteessa, kului opetuksen järjestämiseen aikansa. Lukuisat oppikirjojen käännöstyöt vuosisadan vaihteessa kertovat kyllä pyrkimyksestä kehittää opetusta.

Vuonna 1898 ilmestyi saksalaisen *Ehebergin Finanzwissenschaft*-teos suomeksi nimellä *Finanssioppi* (suom. *K. J. Ståhlberg),* vuonna 1904 norjalaisen professori *Aschehougin Socialøkonomik*-teoksesta taloustieteen oppihistoriaa kasittelevä osa suomeksi Yhteiskuntataloustieteen historia nimisenä (suom. *V. Malinen)* ja ranskalaisen *Charles Giden Principes d'Économie politique* nimellä *Taloustieteen pääpiirteet* (suom. *J. Forsman),* vuonna 1909 *van der Borghtin Volkswirtschaftspolitik* suomalaisena versiona nimeltään *Kansantalouspolitiikka (suom. E. Kuusi)* sekä tanskalaisen *Westergaardin Nationaløkonomien i Hovedtraek* nimellä *Kansantaloustieteen pääpiirteet* (suom. *V. Juusela),* vuonna 1913 saksalaisen *Conradin Grundriss zum Studium der politischen Oekonomie Kansantalouspolitiikka* nimisenä (suom. *Laura ja Leo Harmaja)* sekä vuonna 1914 itävaltalaisen *von Philippovichin* teos *Allgemeine Volkswirtschaftslehre* nimellä *Yleinen kansantaloustiede.*

Huomio kiinnittyy siihen, että vaikka joukossa on norjalainen ja tanskalainen teos, yhtään ruotsalaista ei mukana ole. Tämä selittynee osittain ruotsinkielen voimakkaalla asemalla maassamme. Fennomaanit tosin vastustivat ruotsinkielen ylivaltaa, ja olisi kuviteltavissa, että he olisivat halunneet myös ruot-

koprosessissa sekä esitti, ettei tulonjaolla ole yhteyttä tuotannontekijäsuoritusten vaihtoon.

[26] Englantilainen Henry Sidgwick (1838—1900) oli *Schumpeterin* (1986, s. 830) mukaan vielä milliläisen tradition taloustieteilijä.

sinkielisiä teoksia suomennettaviksi. Esimerkiksi Wicksellin teos *Föreläsningar i nationalekonomi*[27] oli saanut kansainvälistä tunnustusta. Ehkä katsottiin, että sivistyneistön ruotsinkielentaito oli kuitenkin niin yleistä, ettei käännöstöihin ollut syytä. Yhtään venäläistä teosta listassa ei esiinny.

Oppikirjoissa esiintyi viitteitä marginalistisesta taloustieteestä. Norjalaisen Aschehougin teoksessa Jevonsin marginalistiseen arvoteoriaan viitataan vain ohimennen *(Aschehoug* 1904, s. 164) käsiteltäessä *Sidney* ja *Beatrice Webbin The Fabian Society* -yhdistystä.[28] 1904 ilmestyneessä Giden teoksessa esiintyy rajahyödyn määrittely ja se yhdistetään Jevonsiin ym.[29] *(Gide* 1904, s. 56—60). Gide esittää kiinnostavan oppihistoriallisen luonnehdinnan. Hän *(mts.* 20—21) jakaa marginalistit kahteen koulukuntaan, joita yhdistää deduktiivinen metodi: Cournot'sta alkunsa saaneeseen »matemaattiseen koulukuntaan» kuuluvat mm. Jevons, Marshall, Walras, *Panteleoni, Pareto* ja *Fisher,* ja »psykologiseen koulukuntaan» taas kuuluvat itävaltalaiset.

Myös Kööpenhaminan yliopiston professori *Westergaardin* Kansantaloustieteen pääpiirteissä mainitaan lyhyesti marginalismin perustajat (Westergaard 1909, s. 57). Siinä esitetään marginalismin keskeinen idea: »Viimeksi saadun yksikön subjektiivinen arvo, *raja-arvo,* pienenee siis varaston kasvaessa» *(mts. 88),* ja »...voi lausua esitetyn määritelmän siten, että *hinnat ovat verannollisia raja-arvoon»* (mts. 99, kursivointi H. W.). Korkoteoriassa nojataan von Böhm-Bawerkiin (mts. 139), ja Westergaardin esitys työpalkasta on tulkittavissa rajatuottavuusteoriaksi.[30]

Gide ja Westergaard eivät esittele marginalismia yhtenäisenä radikaalina teoriamurroksena, mikä käy ilmi Giden näkemyksestä kahteen itsenäiseen koulukuntaan jakautumisesta. Westergaard (mts. 57) esittelee marginalismin uranuurtajat seuraavasti:

> Klassisen kansantaloustieteen oppien syventämisen ja oikaisemisen tekivät mahdollisiksi ne matemaattiset tutkimustavat, jotka muutamat tutkijat, työskennellen toisistaan riippumatta ja siten tuloksillaan toisiaan tukien, ottivat käytäntöön.

Gide *(mts.* 61) kylläkin asettaa mainitut matemaattisen ja psykologisen koulukunnan edustajat arvoteoreettisesti klassisen poliittisen taloustieteen työnarvoteoriaa vastaan.[31]

Von Phillippovich (1914, s. 59—60) pitää metodikiistan syynä »historiallisen oppikunnan» ja »klassisen kansantaloustieteen» välistä ristiriitaa, jonka Carl Menger hänen mukaansa ratkaisi. Hän kirjoittaa myös erityisestä matemaattisesta teoriasta, jonka edustajiksi hän mainitsee mm. Cournot'n, Walrasin, Jevonsin, Pareton ja *Edgeworthin (mts.* 92). Rajanhyötyteorian itävaltalaisen version von Philippovich esittää arvo- ja hintakysymysten yhteydessä *(mts.* 303—335). Matemaattista esitystapaa hän ei käytä ensinkään.

On vielä mainittava, että *J. S. Nicholsonin*[32] laudatur-tason oppikirjoihin kuuluneessa teoksessa *Principles of Political Economy I—III* marginalismin englantilaista versiota esitellään laajasti. Mannermaisiin edustajiin teoksessa ei juuri viitata, vaan pääauktoriteetteja ovat Jevons ja Marshall.

Marginalismin hedelmiä oli siis jonkin verran tarjolla oppikirjojen sivuilla. Marginalismia ei kovin selvästi kuitenkaan nähty yhte-

---

[27] Teos tuli Helsingin yliopiston tutkintovaatimuksiin vasta vuonna 1939 *(Kuitunen, T.* ja *Sullström, R.* 1984, s. 63). Monet yllä mainituista oppikirjoista pysyivät tutkintovaatimuksissa aina vuoteen 1937 asti, mikä osaltaan kuvastaa suomalaisen taloustieteen paradigmasidonnaisuutta.

[28] *The Fabian Society* oli Webbien perustama työväenhenkinen yhdistys, johon kuului reformeja kannattavia radikaalioppineita.

[29] Gide mainitsee jopa *Dupuit'n* ja Gossenin rajahyödynteorian ensimmäisinä esittäjinä.

[30] Westergaard toteaa *(mts.* 159): »Se maksu, joka paraiksi korvaa viimeisen tunnin rasituksen, on oleva se, josta mies on halukas työtä tekemään, jos hänellä on vapaus valita... Palkka ei voi *kohota yli* tämän tunnin aikana *tuotetun* arvon...» (kursivointi H. W.).

[31] Gide käyttää termiä »työteoria» ja liittää sen Smithiin, Ricardoon ja Marxiin.

[32] Nicholson (1859—1927) hoiti Edinburghissa kansantaloustieteen professuuria vuosina 1880—1925. Hän teki *Schumpeterin* (1986, s. 830) mukaan erinomaista työtä rahateorian alalla, mutta hänen kansantaloustieteen oppikirjansa jäi auttamattomasti Marshallin *Principles of Economics* -teoksen varjoon.

näisenä itsenäisenä koulukuntana puhumattakaan ratkaisevasta teoreettisesta kumouksesta. *Kuitusen* ja *Sullströmin* (1984, s. 61) mukaan kansantaloustieteen opetuksessa käytetyt teokset eivät juuri muuttuneet vuosina 1906—1928.

Loppukatsaus

Marginalistinen taloustiede esiteltiin ensimmäisen kerran suomalaiselle yleisölle siis suhteellisen varhain 1890-luvulla. Näin ollen voidaan sanoa, että marginalismi tuli Suomeen, mutta se ei missään tapauksessa tuolloin vielä juurtunut suomalaiseen taloustieteeseen. Suomalaisten talousoppineiden tutkimukset olivat ennen kansalaissotaa ja vielä sotien välisenä aikanakin sangen voimakkaasti käytännöllisesti painottuneita. Teoreettinen harrastus oli vähäistä. Marginalistisen taloustieteen seuranta ja kommentointi jäi lähestulkoon yksinomaan ruotsinkielisen talous- ja oikeusoppineen Karl Willgrenin tehtäväksi. Toisaalta tämä selittynee koulutukseen liittyvillä tekijöillä. Toisaalta lienee ruotsin- ja suomenkielisten talousoppineiden keskusteluyhteyden puuttuminen sekä Kansantaloudellisen Yhdistyksen kateederisosialistinen suuntaus olleen syynä siihen, että suomenkielisistä lähinnä vain Nevanlinna ennen kansalaissotaa kiinnitti huomiota marginalistiseen koulukuntaan.

Marginalismin itävaltalaisen version asema oli suomalaisten silmissä keskeinen varmasti osaksi sen vuoksi, että kansantaloustieteelliset vaikutteet olivat 1800-luvun puolivälin jälkeen tulleet kasvavassa määrin saksankieliseltä alueelta. Sinne myös opintomatkat suuntautuivat. Juristin tai historioitsijan koulutuksen saaneet suomalaiset talousoppineet vierastivat epäilemättä ranskalaisten ja englantilaisten marginalistien käyttämää matemaattista esitystapaa. Tämä lienee ollut yksi syy myös sille, miksi Knut Wicksell jäi vielä tuolloin suhteellisen tuntemattomaksi Suomessa talousteoreetikkona.

Kuinka merkityksellisinä marginalisteja pidettiin Suomessa? Suhtautuminen uuteen taloustieteeseen näyttää olevan epäröivä. Rajahyödyn teorian merkitys uutena lähestymistapana arvoteoriaan kyllä tunnustettiin, mutta esimerkiksi Walrasin yleisen tasapainon teoriasta ei keskusteltu ollenkaan Wickselliin liittyviä huomautuksia lukuunottamatta. Ranskalaisista, englantilaisista ja italialaisista marginalisteista puhuttiin »matemaattisena koulukuntana» erotukseksi itävaltalaisesta koulukunnasta. Willgren kylläkin piti myös itävaltalaisten ajattelutapaa täysin matemaattisena. Hän ei hyväksynyt kaikkia marginalistien ajatuksia sellaisenaan, mikä kävi ilmi hänen tulonjakoa koskevista artikkeleistaan. Niissä hän etsi välittävää kantaa suhteessa toisaalta rajahyötyteoreetikoihin ja toisaalta venäläiseen Tugan-Baranovskiin ja saksalaiseen Stolzmanniin. Willgren tunnusti suomalaisille harvinaisen venäläisvaikutuksen. Artikkelit, joissa seurataan metodikiistaa, ovat myös jonkinlaisia taloustieteessä tapahtumassa olevan teoreettisen murroksen ymmärtämisyrityksiä. Nevanlinna kääntyi itse uusklassisen taloustieteen kannattajaksi, mutta hänen teoreettinen käännöksensä tapahtui vasta sotien välisenä aikana.

Kiinnostavia vertailukohtia Suomen tapaukselle tarjoavat *Goodwinin* (1972), *Matsuuran* (1972) ja *Baruccin* (1972) tutkimukset marginalismin leviämisestä Pohjois-Amerikkaan, Australiaan, Japaniin ja Italiaan. Italia ja Yhdysvallat eivät ole erityisen kiinnostavia tapauksia, sillä Italiassa tehtiin substantiaalista marginalistista tutkimusta jo varhain[33] ja Yhdysvalloissa marginalismi sai vaikutusvaltaisia edustajia kuten J. B. Clark, Irving Fisher ja Frank Taussig.[34]

[33] Panteleonin (1857—1924) artikkeli finanssiteoriasta vuonna 1883 ja hänen teoksensa *Principii di Economia Pura* vuonna 1889 *(Barucci* mts. 522) sekä Pareton (1848—1923) työt hänen paneuduttuaan vuodesta 1890 alkaen täysin taloustieteeseen olivat merkittäviä panoksia marginalistiseen taloustieteeseen.

[34] On kuitenkin muistettava, että vuosina 1908—1909 amerikkalaisen institutionalismin perustaja *Thorstein Veblen* (1857—1945) hyökkäsi marginalistisen taloustieteen »esidarwinilaista hedonismia» vastaan artikkeleissa »*Professor Clark's Economics*» *(The Quarterly Journal of Economics* 1908) ja »*The Limitations of Marginal Utility*» *(The journal of Political Economy* 1909). Institutionalismi oli nousevan marginalismin kanssa kilpaileva koulukunta ja potentiaalinen vaihtoehto.

Kiinnostavin vertailukohta on ehkä Japani, joka oli Suomen tavoin taloustieteellistä periferiaa vuosisadan vaihteessa ja myös kielen kannalta epäedullisessa asemassa suhteessa Euroopassa tapahtuvaan taloustieteen kehitykseen. Japanissa oli vallalla saksalaisen historiallisen taloustieteen ihailu ja plagiointi (*Matsuura* 1972, s. 534). Historiallinen taloustiede sai vastustajakseen *Tokuzo Fukudan,* joka perusti opetuksensa marshallilaiseen taloustieteeseen opettaessaan vuonna 1905 Keioyliopistossa. Kiinnostava piirre on marginalististen teosten varhainen kääntäminen japanin kielelle. Jevonsia ja Marshallia käännettiin jo 1880-luvulla, ja von Phillppovichin mainittua oppikirjaa sekä Seligmanin J. B. Clarkin rajatuottavuusteoriaan nojautuvaa teosta käytettiin vuonna 1900 Keio-yliopistossa. Lisäksi mainittu Fukuda julkaisi vuosina 1907—09 marshallilaishenkisen oppikirjan.

Matsuuran (mts. 536—537) mukaan Fukuda sai pian seuraajia: hänen oppilaansa *Shinzo Koizumi* ja *Ichiro Nakayama* levittivät marginalistista taloustiedettä, ja edellinen käänsi japaniksi Jevonsin pääteoksen *Theory of Political Economy.* Myös Fukudan oppilas *Toshiro Tezuka* oli kiinnostunut marginalismista. Hänen panoksensa liittyi lähinnä walrasilaisen Lausannen koulukunnan taloustieteen maahantuontiin.

Marginalismin tulo Japaniin liittyi siis yksilöihin, jotka olivat kiinnostuneita teoreettisesta taloustieteestä. Fukuda kritisoi 1896 perustetun Sosiaalipolitiikan Akateemisen Seuran kateederisosialistista suuntausta epätieteellisyydestä ja nationalismista. Suomessa ei mitään vastaavaa kritiikkiä Kansantaloudellisen Yhdistyksen ja Ekonomiska Samfundetin käytännölliseen tutkimukseen suuntautunutta valtavirtaa vastaan noussut, vaan teoreettinen tutkimus oli harvinaista.

Lopuksi voidaan yhtyä *Matsuuran* (1972, s. 549) näkemykseen, jonka mukaan niin tieteelliset kuin muutkin aatteet juontavat juurensa jostain intellektuaalisesta maaperästä. Koska taloustiede tuotiin nopeasti Japaniin ja se oli tuontitavaraa eurooppalaisesta aatteellisesta ympäristöstä ja tieteellisestä ilmapiiristä, se on pysynyt erillään Japanin traditionaalisesta intellektuaalisesta historiasta. Suomi on kyllä maantieteellisesti lähellä eurooppalaista aatteellista ilmapiiriä, mutta sen verran reunalla, että aatteiden välittymisessä on väistämättä viive. Marginalismin lopullinen juurtuminen suomalaiseen taloustieteeseen tapahtui vasta kansalaissodan jälkeen.

Kirjallisuus

Aschehoug, T. H. (1904): Yhteiskunnallisen taloustieteen historia. Helsinki, Otava.

Barucci, P. (1972): The Spread of Marginalism in Italy, 1871—1890. History of Political Economy 1972:4, s. 512—532.

Bergholm, J. (1988): Talouspolitiikan suomalaisen mallin juurilla. Kansantaloudellinen aikakauskirja 1988:2, 153—165.

Björkqvist, H. (1986): Den nationalekonomiska vetenskapens utveckling i Finland intill år 1918. Meddelanden från stiftelsens för Åbo akademi forskningsinstitut nr 109, s. 567—620.

Blaug, M. (1972): Was There a Marginal Revolution? History of Political Economy 1972:4, s. 269—280.

Blaug, M. (1980): The Methodology of Economics — or How Economists Explain. Binghampton, Cambridge University Press.

Blaug, M. (1983): Economic Theory in Retrospect. USA, Cambridge University Press.

von Böhm-Bawerk, E. (1909): Kapital und Kapitalzins II: Positive Theorie des Kapitales. Innsbruck, Verlag der Wagner'schen Universitäts—Buchhandlung.

Caldwell, B. (1985): Beyond Positivism: Economic Methodology in the Twentieth Century. Guildford and King's Lynn, Allen & Unwin Ltd.

Fisher, R. (1986): The Logic of Economic Discovery. Worcester, Wheatsheaf Books Ltd.

Gide, C. (1904): Taloustieteen pääpiirteet. Helsinki, Otava.

Goodwin, C. (1972): Marginalism Moves to the New World. History of Political Economy 1972:4, s. 551—570.

Groundstroem, O. (1903): Några drag ur v. Böhm-Bawerks produktionsteori. Ekonomiska Samfundets Föredrag och Förhandlingar III:3, s. 32—46.

Heinonen, V. (1987): Snellmanista viljatulliin: Keskustelu tullipolitiikasta Suomessa autonomian ajan lopulla. Kansantaloustieteen pro gradu -tutkielma, Helsingin yliopisto.

Howey, R. (1972): The Origins of Marginalism. History of Political Economy 1972:4, s. 281—302.

Klamer, A. (1984): Levels of Discourse in New Classical Economics. History of Political Economy 16:2, s. 263—290.

Koskenkylä, H., Pekkarinen, J., Räikkönen, A. ja Vartia, P., toim. (1984): Sata vuotta suomalaista kansantaloustiedettä — Kansantaloudellinen Yhdistys 1884—1984. Vammala.

Kuitunen, T. ja Sullström, R. (1984): Kansantaloustieteen opetus, tutkintovaatimukset ja väitöskirjatutkimus Helsingin yliopistossa 1906—1982. Teoksessa Sata vuotta suomalaista kansantaloustiedettä — Kansantaloudellinen Yhdistys 1884—1984 (toim. Koskenkylä ym), s. 51—107. Vammala.

Lakatos, I. (1982): Falsification and the Methodology of Scientific Research Programmes. Teoksessa Ciriticism and the Growth of Knowledge (toim. Lakatos, I. ja Musgrave, A.), s. 91—196. Crawfordsville, Cambridge University Press.

Lakatos, I. ja Musgrave, A., toim. (1982): Criticism and the Growth of Knowledge. Crawfordsville, Cambridge University Press.

Liljenstrand, A. W. (1879): Reflektioner om den politiska ekonomins framtid. Tidskrift utgifven af Juridiska Föreningen i Finland. XIV—XV, s. 301—313.

Matsuura, T. (1972): Marginalism in Japan. History of Political Economy 1972:4, s. 533—550.

Mäki, U. (1984); Metodologisen ajattelun juonteita suomalaisessa kansantaloustieteessä. Teoksessa Sata vuotta suomalaista kansantaloustiedettä — Kansantaloudellinen Yhdistys 1884—1984 (toim. Koskenkylä ym.), s. 109—140. Vammala.

Mäki, U. (1987): Economic Thought on the Outskirts: Towards a historiographical framework for studying Finnish economics. Esitelmä History of Economics Societyn kokouksessa kesäkuussa 1987. Julkaisematon käsikirjoitus.

Nevanlinna, E. (1914): Wilhelm Lexis — Eugen von Böhm-Bawerk. Yhteiskuntataloudellinen Aikakauskirja 10, s. 252—278.

Pekkarinen, J. (1984): Kansantaloudellinen yhdistys ja taloudellinen keskustelu Suomessa. Teoksessa Sata vuotta suomalaista kansantaloustiedettä — Kansantaloudellinen Yhdistys 1884—1984 (toim. Koskenkylä ym.), s. 11—39. Vammala.

von Philippovich, E. (1914): Yleinen kansantaloustiede. Helsinki, Otava.

Schumpeter, J. (1986): History of Economic Analysis. Winchester, Allen & Unwin Ltd.

Steffen, G. (1890): Den nya riktningen inom Englands nationalekonomi. Finsk Tidskrift 29, s. 3—18.

Weintraub, E. R. (1985): General Equilibrium Analysis — Studies in appraisal. USA, Cambridge University Press.

Westergaard, H. (1909): Kansantaloustieteen pääpiirteet. Porvoo, WSOY.

Willgren, K, (1893): En ny nationalekonomisk skola. Finsk Tidskrift 35, s. 325—341.

Willgren, K. (1985): Ekonomisk teori och praxis. Finsk Tidskrift 39, s. 157—166.

Willgren, K. (1897): Nyare finansteorier. Finsk Tidskrift 42, s. 354—369.

Willgren, K. (1914): Eugen von Böhm-Bawerk. Ekonomiska Samfundets Tidskrift 2, s. 193—215.

Willgren, K. (1916a): Den nationalekonomiska fördelningens grundprinciper. Ekonomiska Samfundets Tidskrift 4. s. 145—190.

Willgren, K. (1916b): Till frågan om nationalinkomstens fördelning. Ekonomiska Samfundets Tidskrift 4, s. 349—379.